

Sodeč po spomen ikih iz rimske dobe je morala tu biti večja rimska naselbina. Šele iz 12. stol. prvi pisani viri o kraju. L. 1165 je sezidal "ton kraški na mestu kjer stoji sedanji Stoničev dvor, grad ter ga imenoval Črnomelj. Rodbina črnomeljskih gospodov je ena naših najstarjših plemenitih rodbin. L. 1228 je ustanov oglejskih patriarh Bertold župnijo Črnomelj in dal posvetiti c. sv. Petra... Od l. 1268 dalje je bil tu tudi nemški viteški red. V listini iz l. 1277 se omenja Črnomelj prvič kot trg, l. 1407 pa je bil povzdignjen v mesto. Od tega časa je bil močna trdnjava proti Turkom. Z dograditvijo trdnjave Karlovac je splahnelo v Črnomlju blagstanje, mesto je začelo prrpadati. " v življenje je zopet prinesla železnica l. 1914.

Ustanovitelj župnije v Črnomlju je glejski patriarh Bertold. Njegova škofija je segala od reke Livence v Benečiji do Trave in Toppe, poleg tega je bil tudi svetni glavar Furlanije, Istre in Kranjske marke. S pomočjo

svoje svakinje Zofije Višnjegorske je l. 1228 ustanovil župnijo Črnomelj in ji podredi štiri podružnice: Tri fare pri Metliki, Vinico, Čemič in Podzemelj. Tekst (prevod) ustanovne listine)

Slike : del mesta s c. sv. Duha. str. 276

Ustanovna listina župnije "

Vel oltar ž.c. str. 277

Hier fand ich bei meiner Anwesenheit keine Ältere Acten. Die beiden alten Stadtsiegel wurden mir zur Besichtigung übergeben. Bei dem grösseren ist die Siegelplatte von Silber.

N.F.
MDZK: št. 12, 1.1886, str. CLX: Über Aekten und
Siegel der Städte und Märkte in Krain von A.
Dimitz.

Mestočasno kot Metlika je postal Črnomelj mesto. V listini iz 1.1457 (Dimitz, G.Kr.I.str.313) katero so metliški očetje poslali črnomeljskim omenjajo, da je mesto Črnomelj imelo od starodavnih časov »Metliko enake pravice, katere so potrdili goriški grofje in »a njimi avstr. vojvode. Prva listina, ki naziva Črnomelj mesto pa je iz 1.1407. Vendar j znano da je Črnomelj že »a vlade goriških grofov užival mestne pravice. Zaradi pomanjkanj listin iz tedanjega časa pa se ne da točno ugotoviti, kdaj je postal mesto.

Zg.Danica, 1.1905, str. 39.

Mesto ima strateško zelo ugoden položaj. Kraj je bil znan že v rimskih časih (vojaška postojanka) Valvazor omenja ta se je temelj ni kamen sedanjemu mestu položil v 12.stol. Tedaj je grof Otton von Karstberg na sev.vzh. kotu sedanjega mesta sezidal grad Črnomelj, okoli njega se je naselilo ljudstvo. Grad je ostal v lasti prvotnih lastnikov do srede 16.stol. Ta družina je dala »i-da v »radacu poleg »etlike 1.1467 samostan »a franč., ki so pobegnili iz Bosne pred Turki. Vendar zaradi turških vdorov samostan ni bil dokončan. Najn spominja samo še podružnica župnije Podzemelj: p žal.M.B. v kloštru. Pozneje je prešel grad v last rankopanov, »a njimi pa je pogosto menjal lastnika.

Kot Metlika je tudi Črnomelj dobil nem.viteški red in 1.1223 je sta^{la} njih hiša, verjetno na mestu sedanjega župnišča

Za časa turških napadov, je mesto zelo trpelo, vendar ga niso mogli zaradi ugodne lege nikdar zavzeti. Poleg pogoste kuge pa je mesto zelo prizadel požar v 17.stol.

— Zg. Panica, 1.1905, str. 68.

Kraj "na vavtami" spominja na nekdanji pridvižni most, ki je vodil do vno-
da ~~že~~ v mestno obzidje. Speljan je bil čez Črnomeljščico.

Na gl.trgu stoji poleg ž.c. in šole zidane 1.1890 še kapelica zidana 1.1885
ki stoji na koncu trga. Pred poslopjem posojilnice iz 1.1900 stoji mestni
vodovod. levo od njega je komenda zidana 1.1655.

Vsporedno z gl.trgom je Farovška ul. z občinsko hišo (od 1.1844 do 1890 je
bila šolsko poslopje) Naprej je župnišče iz 1.1808. Ulica se konča pri c.
sv. Duha.

Črnomelj postalo mesto 1.1407. Takoj drugo leto so ga Turki napadli. V tem
času je bilo mesto obdano z močnim obzidjem in z jarkom. Turki mesta niso
nikdar zavzeli. Ves čas turških navalov (1408-1570) je bila za mesto zlata
doba (žitnice, shrambe, trgovina z zaledjem. Ko so med 1.1570 do 1580 zgra-
dili Karlovec, kamor se je premaknila obrambna linija je to blagostanje
prenehalo. Nad mesto so prišle razne nesreče: kuga, požar. Obzidje in stolpi
so začeli propadati

V najstarejših listinah se omenja mesto kot Schirnomel (1228) Zermenli (1277)
Czernomel (1323) Chernomel (1354) Schernemel (1426)

Na sev. zah. strani se dviga komendski hrib, ki je bil last nemškega reda.
pred sto leti je tu še stal gradič (1800) reda (Lustschloss) in poleg njega
velika viteška pristava. Ostale so samo še ruševine. Do 1.1886 je stala tam
še kapelica sv. Josipa., ki jo je dal zidati upokojeni stotnik Mayerle. Se-
zidal je tudi nekdanje pristave, v mestu velik sedaj Kobetičev hiš, ki
stoji ob bregu, na poti v mesto.

Kraj naseljen že v rimski dobi (razni spomeniki iz te dobe - (str. 358) 365,) V 12.stol. prvi zgodovinski podatki ~~mes~~ naselbine., ki je začela rasti okrog črnomeljskega gradu, ki je bil postavljen l.1165.

L.1260 - 1268 je prišel Črnomelj v roke nem.vit. reda. Listina o njegovi naselitvi - Schumi Archiv I.27.

L.1277 se prvič omenja kot trg - navedena ^{je} listina str.373-374.

Od srede 11 do srede 13 stol. se je razvil trg okrog gradu. L.1377 je bil Črnomelj kot tudi sosednja Metlika še trg, in sicer v lasti Stefana pl. Veglija in Modruš. Tedem ko je bilo Novo mesto že l.1365 povzdignjeno v mesto.

L.1407 postal mesto, istočasno kot Metlika in sicer zaradi bližajoče se turške nevarnosti in s tem zvezane obrambne linije. Prvi turški napad l.1408, a je našel mesto že utrjeno in ga ni mogel zavzeti.

Zg.Danica, l.1905, str.341,349,357 365,372.

Prvi jasni podatki o mestu v 12.stol. - 1165 po Valvazorju je sezidal Uton Arački na mestu kjer stoji sedaj Stoničev dvor, grad ter ga imenoval Črnomelj (črnomeljski gospodje). Okoli gradu rastle nasele in zrastle v mesto. Črnomelj ostal v laisti črnomeljskih gospodov do srede 16.stol., mesto pa je bilo podložno deželskemu knezu. V najstarejših listinah se mesto omenja kot Schirnomel 1228, Zermenli 1277, Czernomel 1323, Chernomel 1354, Schernemel 1426. Listina iz l.1228 s katero potrjuje oče Bertold ustanovitev črnomeljske cerkve, kateri je podredil 4 podružnice, na prošnjo vdove Zofije višnje-gorske. (str.22, tekst listine v latinščini)

V l.1260- 68 prišel v Črnomelj viteški red, katerega je tu naselil koroški

vojvoda Ulrik III(str.27 in tekst listine)Zgradili so komendaturo.

L.1277 se prvič omenja Črnomelj kot trg(str.29)

L.1337 se omenjajo naslednje črnomeljske podružnice:M.B. pri Novem trgu
(pri Treh fara poleg Metlike)sv. Martin ob Kolpi, sv. Križ v Vinici, sv.
Stefan pod hribom Čemič.(str.34)

L.1330 začetek dlogotrajnega spora med nemškim viteškim redom in zagrebški m
kapitulom(str.32)

L.1377 je bil Črnomelj še trg v lasti družine Modruš, Novo mesto pa je bilo
že 12 let povzidnjeno v mesto(str.37)

L.1379 listina v kateri se navajajo črnomeljske podružnice:sv. Martin,
M.B. v Awa(pri fare) sv. Stefan in sv. križ (str.37)

L.1407 je bil Črnomelj povzidnjen v mesto obenem z Metliko

L.1408 prvič Turki napadli mesto, ki ga niso nikdar zasedli, dočim Metliko
večkrat.

L.1467 začeli graditi samostan iz frančiškane iz Bosne, a hudi turški napadi
za zavrli delo. Na to spominja ime podružnice podzemeljske župnije žal.M.B.
v kloštru(str.44)Frančiškani pa so se zatekli v metliški grad., pozneje pa
so se naselil v Novem mestu, kjer so dobili cerkvico sv. Tenaarta in začeli
graditi samostan(letnica nad sam. vrati 1472)(str.45).

To zidanje iz l.1472 je ohranjeno še dandanes- četverokotnik v katerem središču se nahaja vodnjak.

L.1487 ustanovljen v Črnomlju beneficij sv. duha v cerkvi sv. duha. Svojčas je bilo okrog te cerkvice pokopališče, a kateremu ni sledu več(ljudje še imenujejo ta prostor " na britofu)(str.46)

L.1510 se omenja kapelica sv. Sebastjana in Roka sredi pokopališča v času hudega divjanja kuge.(str.47)

L.1516 ob popisu dragocenosti se omenjajo naslednje cerkve: p.c.sv. Duha v Črnomlju, kapela sv. Sebastjana v Črnomlju, c.sv. Ivana Evang. v Dobličah, c.sv. Arka v Butoraju, c.sv. Mihaela na Desincu, c.sv. Tome na Tanči gori, c.sv. Ožbalta v Dragovanji vasi(sedaj ž.e.Dragatuš)c.sv. Mohorja(kje?)c. sv. Marije Magdalene v Tuševem dolu, c.sv. Ivana Krst. v Petrovi vasi, c.sv. Jerneje na Čtovcu, c.sv. Jurija na Rožancu, c.sv. Nikolaja na Stražnem vrhu, c.sv. Andreja v Turnu(je niveč)c.sv. Ane na Tanči gori(ž.Dragatuš)(str.50)

V l.1531-41 se naselijo po Gorjancih Čskoki.

Še od 1500 je imelo mesto svojo šolo(str.54)

V 17.stol. mesto začne porpadati, brambna linija se umakne daleč na jug.

Vekrat kuga in požari(str.59)hajduš vo, rokovnjaštvo(str.60-61)kar je bilo zatrto šele v prvi pol.19.stol(str.63).

L.1646 v času hude kolere so sezidali c.sv. Sebastjana. Za prezbit. so porabili prejšno kapelico, ki je bila zidana po l.1510. (str. 64)

L.1655 v predvorju p.v.sv. Jakoba v hodinah stoji menza in nasproti stoji kamnita prižnica. Na menzi je mal lesen nastavek, verjetno iz časa nastanka lope in ima napis: Hoc opus factum est ad honorem ss ap. Philippi et Jacopi anno 1655 sub Ad.Re DoDno Nicolao MALiCi Dum temporis vicario in Cernembel. Nekako v tem času je mesto pogorelo. (str.64)

L.1655 spominska plošča na pročelju komende priča s l.1655, da je bilo tedaj zidano to poslopje (str.65)

V Valvazorjevem času je štela župnija 20 podružnic:

- 1.naša lj.gospa v Vojni vas(sedaj rojstva M.B.)
2. sv. Mihael v Desincu
3. sv. Marko v Butoraju
4. sv. Anton opat na Goleku(sedaj ž. Dragatuš)
5. sv. Toma na Tanjči gori(sedaj ž.Dragatuš)
- 6.sv. Ana na Tanjči gori(sedaj ž.Dragatuš)
7. sv. Ožbalt v Dragovanji vasi(sedaj M.B.ž. Dragatuš)
8. sv. Jovana evang. v Dobljčah
9. sv. Florijana v Dobljčah. Te cerkvice ni več. Zvonček iz te cerkve pre-

nesen v kapelico na Rožičvrhu. Kraj kjer je stala se da še spoznati po sledovih zidu.

10. sv. Andrej v Turnu. Grajska kapela. Grad je bil last Apfalterjev, nazadje nek ga Pankoviča. Grad je zapuščen, o kapeli je le malo sledi.

11. sv. Urh na Stražnem vrhu. Valvazor se je zmotil, ker tu cerkvice ni bilo. Tu je stala edino c. sv. Nikolaja. Verjetno gre tu za c. sv. Vida po Stražnim vrhom.

12. sv. M. ^{ma}gdalena v Tuševem dolu.

13. sv. Nikolaj v tuševem dolu

14. sv. Jakob v Rodinah

15. sv. Elija in Katarina na pogorju "Rodine". Verke pod tem imenom ne stoji več. 16. sv. Jernej na Otovcu

17. sv. Fabijan in Sebastjan v mestni lozi

18. sv. Jurij na Rožancu

19. sv. Janez prst. v Metovčvasi (xjxxnxxxvč)

20. sv. Medrti nad Petrovovasjo (je ni več) (str. 66)

L. 1824 je bila dozidana c. sv. Vida. Staro so porušili. (str. 73)

L. 1830 iz tega leta se hranijo načrti, po katerih naj bi bila ~~pomr~~ povečana ž. c. (str. 73)

l.1834 je bil sezidan zvonik pri c.sv. Jakoba v Rodinah. Zgradili so ga pri-
morci. 4sti delavci so l.1828 zidali most dobliški. (str.73)

l.1843 je bila dozidana cerkev v Dobljičah. Stara c. je stala v spodnjem
vogu pokopališča. (str.74)

1855 je razsajala kolera. Tedaj so ostavili kapelico nasproti gradu, v za-
valo da je bolezen prenehala. Iz istega razloga je bila postavljena kapelica
na Rožičvrnu(str.75)

l.1858 je bilo postavljeno pokopališče v Tuševem dolu. Do tega leta je bila
sedanja c. le kapelica na pokopališču, dokler niso k njej prizidali ladj,
kapelica pa je bila prezbit.(75)

L.1880 so ž.c. prevezali z železnimi vermi, ker je začela razpadati. Istočasno
so prizidali sedanjo zakristijo(str. 76)

l.1895 je bila blagoslovljena novex prenovljena c.sv. Duha. V d l.1885 je
bila v tako slabem stanju, da so jo zakrli(str.77)

L.1904 so popolnoma prenovili precej zapuščeno c.sv. Sebastjana, prekrili so
jo, odstranili stari oltar in ga nadomestili z novim, delo Konrada Skaze iz
St. Ulrika p i Grödnu na Tirolskem(str.79)

L.1905 so popolnoma prnovili ž.c.Nov šamotni tlak, preslikana notranjščina
in oltarji(str.79)

Skop opis kraja, omenja ostanke utrdb, gradu, stare lesene hiše.

M.Zois, korespondent C.K.(6.7.1914,

št.118